

کتابدار رقومی^۱

جی. ولز^۲

ترجمه موسی یمین فیروز^۳

چکیده

فناوری اطلاعات و ارتباطات محیط کاری کتابداران را تغییر داده است. کتابداری سنتی باید در محیط جدید نقش‌های جدیدی را متناسب با نیاز فعلی بر عهده گیرند. در این مقاله درباره کتابدار رقومی، اهداف آن و نقش‌هایی که کتابداران دانشگاهی باید در محیط شبکه انجام دهند بحث می‌شود و در پایان مشخص می‌شود که تغییرات موجود برای کتابداران فرصت محسوب می‌شود یا تهدید؟

کلیدواژه‌ها

کتابدار رقومی، کتابدار دانشگاهی، فناوری اطلاعات

مقدمه

اظهار می‌دارد که «نقش سنتی کتابداران به عنوان واسطه میان اطلاعات و مصرف‌کننده اطلاعات، گسترش خواهد یافت و مبهم‌تر و چالش‌پذیرتر خواهد شد» (۴: ۱۱۴). کتابداران ابعاد جدیدی از شغل خود را از قبیل رئیس شبکه^۵ و معمار اطلاعات^۶ عهده‌دار شده‌اند. کتابداران از میان نمی‌روند، اما شاید به آسانی قابل تشخیص و شناسایی نباشند.

هدف

با توجه به تغییر نقش کتابدار دانشگاهی در گذر زمان، بررسی چگونگی تغییرات این نقش و نیز افق پیش روی

کتابداران دانشگاهی در قرن ۲۱ باید نقش مهمی را ایفا کنند. محیط‌کاری این کتابداران از فضایی متکی بر منابع چاپی به فضایی متکی بر قالب‌های الکترونیکی تغییر یافته است. به دلیل این تغییرات در محیط‌های دانشگاهی، کتابدار باید کانون تمرکز خود را تغییر دهد و در زمینه اطلاع‌رسانی به‌روز شود و به‌روز بماند. راپل^۴ می‌گوید این فکر که «رایانه‌ای شدن به هر حال رخ می‌دهد و صدای ناقوس مرگ کتابخانه‌ها شنیده می‌شود» (۳: ۱۱۴)، نادرست است. نیاز به کتابداران به منظور ارائه اطلاعات درباره منابع اطلاعاتی با کیفیت به دانشجویان و استادان در محیط دانشگاهی همچنان احساس خواهد شد. راپل

1. The Digital Librarian
2. G. Walz

4. Rapple
5. Web Master

۳. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی yaminfy@yahoo.com

۶. Information Architect رئیس شبکه یا گرداننده وب کسی است که معمولاً با تخصص HTML همراه است و مسئول وبسایت است. در بعضی از موارد خود او نیز خالق مندرجات و ساختار وبسایت است (۱: ۲۹۸) (م.).

آن لازم به نظر می‌رسد. این مقاله توسط کتابداری نوشته شده که رئیس شبکه دانشگاه شده است و درباره نقش کتابداران در یک محیط مبتنی بر شبکه بحث می‌کند. هدف اصلی مقاله این است که نشان دهد نقش کتابداران در معرض خطر نیست بلکه نیاز روزافزونی برای مهارت‌هایی که کتابداران کسب خواهند کرد وجود خواهد داشت. درباره وظیفه انجمن کتابداری آمریکا^۸ در قبال حرفه کتابداری نیز بحث می‌شود. همچنین بازار کار کتابداران جدید و میزان درآمد این افراد در اوضاع اقتصادی امروز تحلیل خواهد شد.

بحث

اگر کتابداری شغلی جنبی نسبت به وظایف خود برعهده بگیرد، آیا این کار وظایف وی را مجدداً تعریف

این مقاله توسط کتابداری نوشته شده که رئیس شبکه دانشگاه شده است و درباره نقش کتابداران در یک محیط مبتنی بر شبکه بحث می‌کند. هدف اصلی مقاله این است که نشان دهد نقش کتابداران در معرض خطر نیست بلکه نیاز روزافزونی برای مهارت‌هایی که کتابداران کسب خواهند کرد وجود خواهد داشت.

کرده یا محدوده کاری وی را گسترش داده است؟ در مورد شرایط جیم ریبل^۹ این مسئله در چند سال گذشته موضوع بحث و جدل بوده است. طی ۴ سال گذشته ریبل در سمت رئیس شبکه دانشگاه اورگان جنوبی انجام وظیفه می‌کرده است. اخیراً نقش او در سمت رئیس شبکه موجب بروز شکاف میان همکاران او در کتابخانه شده است. برخی نقش وی را یک کار جنبی نسبت به وظایف کتابداری می‌دانند، و فکر می‌کنند که باید آن را رها کند (۴: ۱۰). دیگران آن را پتانسیلی برای بالا بردن نقش کتابخانه در جامعه دانشگاهی و روشی برای نشان دادن نقش راهبری کتابخانه در فناوری اطلاعات می‌دانند (۴: ۱۰). ریبل سؤال می‌کند: «آیا بر عهده گرفتن نقش رئیس شبکه واقعاً شغل من نیست؟ یا این کار در واقع تعریفی مجدد و یا گسترش مسئولیت‌های حرفه‌ای موجود من است» (۴: ۱۰).

مشکل اصلی درباره ریبل، همکاران و اطرافیان وی هستند که ایفای نقش رئیس شبکه را از وظایف کتابدار به حساب نمی‌آورند. با مهارت‌هایی که کتابدار در طراحی کاربرمدار و آگاهی وی از رفتارهای اطلاع‌یابی کاربران دارد، کتابدار، از نامزدهای ایده‌آل برای ایجاد وبسایت‌های اطلاعاتی است. علاوه بر این، هدایت مراکز و کتابخانه‌های رایانه‌ای، فرصت جدیدی برای هر فرد برای ایفای نقشی جدید ایجاد می‌کند.

ریبل می‌گوید: «ما نیاز داریم برخی خدمات سنتی را کنار گذاریم و روش‌های جدید را به کار گیریم. ما باید جلوی احساسات خود مبنی بر بی‌نیازی به دگرگونی خدمات به دلیل اینکه همیشه این خدمات را ارائه کرده‌ایم، بگیریم» (۴: ۱۸).

اگر محیط دانشگاهی به سوی دستیابی آسان‌تر از منابع الکترونیک پیش می‌رود، کتابدار نیز با پیشرفت خود موجبات تسهیل آموزش دانشجویان را فراهم می‌کند. کتابدار نقش مهمی در روند آموزش دانشجویان در زمینه منابع الکترونیکی ایفا می‌کند. راپل این نکته را این‌گونه بیان می‌کند: «امروزه بسیاری از دانشجویان مشکلات زیادی در کارکرد موفقیت‌آمیز، در کتابخانه تحقیقاتی الکترونیکی دارند. در بیشتر موارد آشنایی و انس آنها با بازی‌های رایانه‌ای آنها را برای پیچیدگی‌های اینترنت یا محیط‌های الکترونیکی کتابخانه‌های بیشتر دانشگاه‌ها آماده نمی‌کند» (۳: ۱۱۵). فرقی نمی‌کند که دانشجویان در یک محیط الکترونیک بزرگ شده‌اند یا خیر. آنها فاقد مهارت‌های مورد نیاز در یافتن منابع دارای کیفیت برای تحقیق هستند.

همچنین وظیفه کتابدار کمک به ساختن چارچوب ذهنی مورد نیاز برای یافتن منابع دارای کیفیت است. «دانشجویان جوان پیوسته تمایل دارند، هر چیز چاپ شده‌ای را باور کنند. امروزه بسیاری این اشتباه را درباره اعتماد به آنچه روی صفحه رایانه می‌خوانند، مرتکب می‌شوند» (۳: ۱۱۶).

وظیفه کتابداران، حصول اطمینان از این است که آموزش آنها برای استفاده از منابع الکترونیک با آموزش تشخیص اطلاعات خوب از بد، در ارتباط است.

اگر حوزه‌های مختلف و فراوانی با کتابداری ارتباط دارند، پس باید یک هیئت اداره‌کننده هم وجود داشته

8. American Library Association
9. Jim Rible

و فرصت تماس با دیگران را در حوزه انتخابی فراهم می‌کند.

اگر تغییری در نقش کتابداران ایجاد شود و آنها فرصت تطبیق دادن خود با این تغییر را داشته باشند، پس باید فرصت‌های شغلی متعددی وجود داشته باشد. در حال حاضر در صفحه کاریابی بخش استخدام وبسایت انجمن کتابداری آمریکا ۸۰ شغل در زمینه‌کارهای دانشگاهی موجود است که برای همه افرادی که تمایل به کار در کتابخانه‌های دانشگاهی دارند، مفید است. در حالی که همه این مشاغل نیاز به داشتن مدرک کارشناسی ارشد کتابداری از یکی از دانشکده‌های مورد تأیید انجمن کتابداری آمریکا دارند، برخی از این مشاغل نیاز به تجربه کاری در این زمینه یا داشتن مدرک کارشناسی ارشد در سایر زمینه‌ها را نیز اشاره کرده‌اند. در سایت انجمن کتابداری آمریکا متوسط درآمد کتابدار در سنت کلود^{۱۰} ۴۵۳۵۶ دلار در سال است. متوسط ملی حقوق ۴۷۱۹۷ دلار در سال است. این اعداد شامل مزایای نقدی نیست. این بدان معناست که یک کتابدار متوسط می‌تواند زندگی خوبی در سنت کلود داشته باشد.

نتیجه

وظایف شغلی کتابدار دانشگاهی به سرعت در حال تغییر است، بدین شکل که فردی که فقط مهارت یافتن کتاب برای تحقیق را آموزش می‌داد، به فردی تبدیل شده

وظایف شغلی کتابدار دانشگاهی به سرعت در حال تغییر است، بدین شکل که فردی که فقط مهارت یافتن کتاب برای تحقیق را آموزش می‌داد، به فردی تبدیل شده است که مهارت یافتن منابع الکترونیکی و اشاعه آن را آموزش می‌دهد. کتابداران از گوشه انزوای خود در دانشگاه‌ها به محیط دانشگاه راه به محیط دانشگاه راه یافته‌اند.

است که مهارت یافتن منابع الکترونیکی و اشاعه آن را آموزش می‌دهد. کتابداران از گوشه انزوای خود در دانشگاه‌ها به محیط دانشگاه راه یافته‌اند. آنها برای آموزش استفاده از کتابخانه به کلاس‌ها می‌آیند، نقش رئیس شبکه را ایفاء

باشد. این وظیفه انجمن کتابداری آمریکا است. انجمن کتابداری آمریکا هدایت‌کننده همه کتابخانه‌ها و کارکنان آنهاست. حتی برای کتابدار شدن، شما باید در یکی از مقاطع کارشناسی ارشد مورد تأیید انجمن کتابداران آمریکا تحصیل کرده باشید. همچنین باید عضو انجمن کتابداری آمریکا باشید. حق عضویت دانشجویان ۲۵ دلار در سال است، حق عضویت اعضای معمولی سالیانه به‌طور منظم افزایش می‌یابد تا در نهایت به ۱۰۰ دلار برسد.

انجمن کتابداری آمریکا فعالیت‌های خود را در پنج زمینه متمرکز کرده است: تنوع موضوعی، آموزش و تداوم آن، تساوی امکان دسترسی، آزادی اندیشمندان، سواد قرن بیست و یکم (سواد اطلاعاتی و اطلاع‌یابی). آزادی اندیشمندان با افزایش استفاده از اینترنت موضوع بحث و جدل قرار گرفته است. در حالی که انجمن کتابداری آمریکا به شدت به سانسور کردن هر ماده‌ای مخالف است، درباره عدم نصب فیلترهای اینترنتی بر روی رایانه‌های کتابخانه‌ها ملاحظاتی وجود دارد.

اگر چه انجمن کتابداری آمریکا ابراز می‌کند که فیلترهای اینترنتی اغلب آنچه لازم است انجام نمی‌دهند اما برخی کتابخانه‌ها چنین نرم‌افزارهایی را بر روی رایانه‌های خود نصب کرده‌اند. اطلاع از سیاست‌های جاری انجمن کتابداری آمریکا از وظایف کتابداران است اما نیاز به تجدیدنظر و داوری نیز احساس می‌شود. یک کتابدار کتابخانه کودکان، احتمالاً با نظر انجمن کتابداری آمریکا مخالف است چرا که آنها با اذهان حساسی در ارتباط هستند که برای روبرو شدن با برخی وبسایت‌های موجود آماده نیستند. در عین حال انکار حق افراد بزرگسال در انتخاب اطلاعات مورد نیاز نمی‌تواند کیفیت محیط آموزشی را افزایش دهد.

کتابخانه انجمن کتابداری آمریکا مجله خود را به نام کتابخانه‌های آمریکایی^{۱۱} عرضه می‌کند و سایت اینترنتی آن حاوی آرشیوی از این مجله است. انجمن کتابداری آمریکا همچنین لیست سروهای^{۱۲} مختلفی را برای رفع نیاز کتابداران مختلف عرضه می‌دارد. در نظام آنها ۱۳۱ فهرست مختلف وجود دارد که همگی با جنبه‌های مختلف کتابداری سروکار دارند. انجمن کتابداری آمریکا به کتابداران اجازه ثبت نام و کار با فهرست‌های مختلف را می‌دهد تا اطلاعاتشان در حیطه‌های مختلف روزآمد شود

10. American libraries

11. List Servs: لیست سرو برنامه‌ای است که از آن برای سازماندهی و برنامه‌ریزی فهرست پست‌های الکترونیکی برای مشترکان مورد نظر در موضوعات خاص استفاده می‌شود (م).

12. St. Cloud

منابع

۱. کاستلز، الوارو. فرهنگ اصطلاحات اینترنت و چت. ترجمه ابوالفضل طاهریان ریزی و داود تاتی بختیاری. تهران: طاهریان، ۱۳۸۱.
2. "American library association webpages". [on-line]. Available: <http://www.ala.org>. [27 Jan. 2000].
3. Rapple, Brendan A. "The librarian as teacher in the networked environment". *College Teaching*, No. 45(1997): 114-116. *INFOTRAC*. [on-line]. Available: <http://www.infotrac.com>.
4. Ribble, Jim. "The librarian as campus Webmaster: Careers Merging?". *Computer in library*, No. 19(1999): 10-18. *Web PALS*. [on-line]. Available: <http://www.webplas>.
5. "Salary.com". [on-line]. Available: <http://www.salary>. [27 Jan. 2000].

تاریخ دریافت: ۱۳۸۲/۱۰/۳۰

می نمایند و به اعضای هیئت علمی دانشکده خود برای یافتن اطلاعات مورد نیاز در عصر دیجیتال کمک می کنند. نکته مهم برای همه افرادی که به حوزه کتابخانه و کتابداری وارد می شوند روزآمد بودن منابع موجود در کتابخانه است و انجمن کتابداری امریکا کمک خوبی در این زمینه است. آنها با همه اعضای خود در ارتباط هستند و همایش سالانه ای را در کنار کارگاه ها و نشست های محلی برای اعضای خود برگزار می کنند.

تغییر مداوم نقش کتابداران به معنای افزایش فرصت های شغلی نسبت به گذشته است. زمینه کاری کتابداری به سرعت در حال گسترش است و نیاز به افراد جوانی دارد تا با تلاش بسیار، کتابداران پیشرویی باشند. این دلیل واقعی علاقه شخصی من به علم کتابداری است.